

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЯДУ СТИЛІСТИЧНИХ СИНОНІМІВ З ДОМІНАНТОЮ *lieben* (на матеріалі роману Г.Г. Конзалика «Людина-землетрус»)

*У статті представлено лінгвостилістичну та функціональну характеристику ряду стилістичних синонімів з домінантою «*lieben*» в романі Г.Г. Конзалика «Людина-землетрус». Якісний аналіз зазначених вище лексичних одиниць є важливою та невід'ємною частиною дослідження ідіостилю письменника.*

Ключові слова: ідіостиль, стилістичні синоніми, мовний стиль.

Різнопланове дослідження авторської стилістики завжди було і залишається в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників (В.А. Кухаренко, С.Я. Єрмоленко, Н.М. Сологуб, Л.О. Ставицької, В.П. Олексенка, Г. Міхеля, Б. Сандіг, В. Сандерса, Б. Совінські, В. Флейшера та ін.). Антропоцентрична, лінгвопрагматична та прагмастилістична спрямованість досліджень, присвячених аналізу ідіостилю, робить їх актуальними та необхідними для науки в руслі останніх мовознавчих тенденцій, адже авторський стиль є віддзеркаленням мовної ментальності певної епохи, а, отже, й індивідуальних мовленевих особливостей її представників.

Особливе місце в контексті вказаних досліджень займає вивчення синонімії. На думку В.П. Олексенка, «це не тільки допомагає розкрити закономірності використання синонімічних засобів ... мови письменником, але й дає багатий матеріал для поглибленого вивчення природи синонімів» [1].

Метою представленої статті є лінгвостилістична та функціональна характеристика ряду стилістичних синонімів з домінантою «*lieben*» в романі Г.Г. Конзалика «Людина-землетрус».

Загалом, індивідуальний стиль письменника (ідіостиль) визначається як «індивідуальна мовленнева система автора, яка відображає суб'єктивне сприйняття ним світу об'єктивної дійсності та реалізує його ідейно-естетичні установки» [2, 9-10]. При цьому будь-який текст, крім особистісно-маркованих елементів, містить також (наряду зі стилістично нейтральними) функціональностильові або жанрові компоненти. Особливості вживання усіх названих мовних елементів у поєднанні з індивідуальними переважностями щодо частотності вживання тих чи інших компонентів залежать від особистих вподобань автора, його життєвого досвіду, освіти, кругозору тощо. В такий спосіб реалізується характерна, представлена як «мовний відбиток пальців», індивідуальна авторська стилістика [3, 90].

Викладений вище матеріал вказує на очевидність суб'єктивності ідіолекту (індивідуального різновиду мови, представленого сукупністю різних ознак мовлення окремого носія мови (індивіда) [4, 191]), який виявляє ознаки ідіостилю. Але кожен ідіостиль має також і об'єктивний бік: загальний стан літературної мови певної епохи, вид мовлення

(усне, письмове), форма комунікації (діалог, монолог), жанр, функція твору і т.д. [5, 145].

У випадках, коли мова йде про аналіз художнього тексту, виникає ряд питань, пов'язаних з методикою проведення такого роду дослідження. Теоретичну основу стилістичного аналізу художнього твору досить ґрунтовно та чітко представлено в колективній праці Г. Міхеля, Г. Штарке та Ф. Грейна «Einführung in die Methodik der Stilunersuchung» (Berlin, 1968).

За рекомендаціями Г. Міхеля, вичерпний стилістичний аналіз тексту ґрунтується на єдності таких трьох складових: опис, роз'яснення та оцінка. Актуальним в аспекті даної роботи є роз'яснення стилю, що полягає у «відповіді на питання, з яких причин і за яких умов реалізується визначений в процесі опису стиль, чому в межах ряду синонімічних можливостей було обрано саме цей, а не інший мовний варіант»[цит. за 6, 142]

Повертаючись до питання методики дослідження стилю, слід зазначити, що Г. Міхель наголошує на необхідності поєднання двох методів – аналізу, який складається з трьох етапів, та синтезу. Першим етапом аналізу є цілісне сприйняття тексту в процесі читання та осмислення його стилістичних особливостей. Другий етап представлено вивченням і систематизацією стилістичних елементів, представлених одиницями різних рівнів. Третій етап – це аналіз стилістичних характеристик тексту та його одиниць, їх частотність, дистрибуція, співвідношення та взаємний вплив [6, 142-143].

В межах обраного об'єкту та предмету дослідження основну увагу в роботі присвячено якісному аналізу лексичних одиниць, що є стилістичними синонімами домінантного дієслова *lieben*. Це, безперечно, не дає можливості говорити про ґрунтовний стилістичний аналіз художнього твору з подальшим синтезом отриманих даних, але є важливою та невід'ємною частиною дослідження ідіостилу письменника.

Якщо мова йде про стилістичні синоніми, то обов'язково слід згадати типологію мовних стилів (стилістичних прошарків). У широкому розумінні її можна вважати відносно сталою: високий (*gehoben*), нейтральний (*Standard*) та знижений (*Substandard*) стиль. Оскільки у статті для встановлення приналежності тієї чи іншої лексичної одиниці до певного стилістичного прошарку використовувався он-лайн словник Дуден [7], то доречним буде навести класифікацію мовних стилів за цим словником: нейтральний (*normalsprachlich*), образний (*bildungssprachlich*), високий (*gehoben*), сюди ж належить поетичний (*dichterisch*), розмовний (*umgangssprachlich*), знижений (*salopp*), грубий (*derb*) вульгарний (*vulgär*).

Г.Г. Конзалик є автором більш ніж 100 романів, які вийшли загальним накладом біля 84 мільйонів екземплярів і були перекладені на 40 мов світу. Незважаючи на те, що творчість Конзалика досі ніхто не наважився назвати частиною «великої світової літератури», його романи мають мільйони прихильників у всьому світі. Він і сьогодні залишається одним з найпопулярніших німецьких письменників.

Головний герой роману Г.Г. Конзалика «Людина – землетрус», Боб Баррайс, успадкувавши мільйонний статок, веде безтурботне життя красеня-плейбоя. Друзі та кохані, які потрапляють у полон його чарівності, гинуть один за одним. Він, ніби землетрус, не лише змінює, а й руйнує долі людей, які по своїй волі чи випадково з'являються в його житті. Він нищить все на власному шляху і врешті-решт гине сам.

Завдяки такому неоднозначному герою, його вибуховому характеру, оригінальній манері висловлюватися, його специфіці та багатоплановості роман майоріє стилістично

зниженою лексикою. Звернемося безпосередньо до тексту роману, розглянемо для прикладу наступний фрагмент:

«Was hatte ich davon?»- fragte Bob Barreis teuflisch. »Sie ist in Hellmut vernarrt...» «Ja! Und deshalb glaube ich nicht ...» [8; 57]

Ось з такою іронією Боб Баррайс говорить про Єву – кохану дівчину його найкращого друга Гельмута Гансена, який ризикуючи власним життям врятував Боба, коли той ледве не загинув на річці. Незважаючи на сильні почуття двох закоханих, Боб Баррайс висловлюється саме в такому стилі. Використовуючи стилістично знижену лексику vernarrt sein in j-n, він мимоволі характеризує кохання Єви до Гельмута Хансена, як щось низьке і не варте значної уваги.

В процесі роботи над текстом було складено синонімічний ряд з лексем такого типу: vernarrt sein in j-n - verknallt sein in j-n - an j-m einen Narren gefressen haben - schmachten nach j-m - umschwärmen. Всі елементи представленого ряду стилістичних синонімів дієслова «lieben» характеризуються приналежністю до стилістично зниженої лексики. Негативне значення та мовностилістична приналежність названих синонімів випливає із змісту їх компонентів, так, наприклад, у фразеологізмі an j-m einen Narren gefressen haben в іменник *der Narr* (дурень) закладається негативна оцінка, що зумовлює приналежність всього виразу до стилістично зниженої лексики.

З-поміж лексики синонімічного ряду дієслова «lieben» в романі було виділено слова, які цілком тотожні щодо свого лексичного значення та емоційно-експресивного забарвлення, в основному це нейтральна лексика. Розглянемо конкретний приклад:

«Robert Barreis, zuerst von seiner Mutter und später von allen, die ihn liebten und haßten, küßten und verfluchten, bewunderten und fürchteten, zärtlich Bob genannt, war mit vier Jahren ein außergewöhnlich hübsches, ja geradezu schönes Kind.» [8; 12]

В цьому досить невеликому фрагменті, де автор створює не тільки реальний дитячий портрет головного героя роману Боба Баррайса, а й за допомогою кількох слів робить читачу невеликий екскурс в його непросте майбутнє. Загалом, лексеми «lieben» та «bewundern» належать до різних синонімічних рядів, але в даному контексті вони вступають в синонімічні зв'язки, стаючи контекстуальними синонімами. Через використання саме цих дієслів Г.Г. Конзалік намагається показати читачу, які саме почуття в оточуючих викликає його герой, тобто стилістичні синоніми «lieben» і «bewundern» виконують в тексті функцію уточнення (підсилення). Автор наголошує на тому, що Боба Баррайса не лише люблять, його обожнюють, їм захоплюються, хоча водночас бояться і ненавидять.

Аналіз матеріалу показав, що синоніми з нейтральним стилістичним забарвленням типу «lieben» та «bewundern» виконують у тексті роману Г.Г. Конзалік очевидні функції: підсилення вираженого поняття, уточнення й конкретизація дії, предмета, виділення головних рис образу літературного героя.

У романі Г.Г. Конзаліка «Людина – землетрус» крім таких синонімів дієслова «lieben», як «liebhaben», «liebgewinnen», «Liebe empfinden», «bewundern», які мають нейтральне стилістичне навантаження, з'являється цілий ряд стилістичних синонімів, що належать до розмовного стилю.

Стилістичні синоніми розмовного стилю відзначаються яскравими супровідними відтінками значень, а в художньому стилі на першому плані завжди знаходиться естетично-образна функція, з огляду на це Г.Г. Конзалік при добірї синонімів до слова «lieben» у

своєму романі «Людина – землетрус» використовує багато розмовної та часто вживаної лексики:

«*Bob Barreis reichte den Hörer an Marion weiter.*» *Liebling, sag dem guten Dr. Dorlach guten Morgen. Er glaubt mir nicht, dass ich wirklich vor Liebe zu einer Frau schmachten kann.*» [8; 310]

Перед нами фрагмент діалогу Боба Баррайса та Маріон – жінки, яка вперше в житті змусила нашого героя закохатися, яка зуміла показати Бобу Баррайсу, що на світі крім нього може існувати ще хтось, хто заслуговує на його увагу та турботу. Але сила кохання може руйнівною: Боб Баррайс власним коханням довів Маріон до трагічної смерті.

Оскільки перед нами діалог побутового характеру, то й лексика в ньому не вирізняється високим рівнем поетичності та пишномовності. Індикатором почуттів закоханих слугує стилістичний синонім дієслова «*lieben*», який належить до розмовного прошарку *vor Liebe schmachten*. Хоч Боб Баррайс і кохає свою наречену, але він за звичкою виражає свої почуття дуже експресивно (інколи аж занадто експресивно). Використання фразеологічного звороту *vor Liebe schmachten* під час зізнання, що ти когось кохаєш, звучить досить іронічно і не зовсім правдоподібно.

В процесі аналізу синоніміки Г.І. Конзаліка впадає в око творчий підхід письменника до вживання тих чи інших синонімів, художнє вміння застосовувати їх з певною художньо-стилістичною метою. Так, змальовуючи образ Боба Баррайса, письменник використовує такі стилістичні синоніми фразеологічного характеру, як *mit einer Affenliebe an j-n hängen*; *j-n vor Liebe fressen können*; *j-n zu Füßen liegen*; *j-n vor Liebe auffressen wollen*. Вони дуже вдало підкреслюють головні риси цього образу та гармонію між почуттями Боба Баррайса та його манерою висловлюватись. Підбір таких стилістичних синонімів до дієслова «*lieben*» тільки ще раз підтвердив майстерність Г.І. Конзаліка у вмінні створювати образи літературних героїв, внутрішній світ яких повністю переключається з їх манерою спілкування.

Автор створює образ більшості своїх героїв через їх мовлення, ставлення до інших. Адже здебільшого через діалоги ми формуємо уявлення про конкретний персонаж. Ось, як у випадку з Бобом Баррайсом, словниковий запас якого складається в основному з слів з іронічною, фамільярною, зневажливою, грубою конотаціями, це в основному експресивна лексика розмовного характеру.

В результаті аналізу стилістичних синонімів з домінантою «*lieben*» в романі Г.І. Конзаліка «Людина – землетрус» їх синонімічний ряд має такий вигляд: *lieben (neutral) – liebhaben (neutral) – liebgewinnen (neutral) – Liebe empfinden – bewundern (neutral) – mit einer Affenliebe an j-n hängen (umgangssprachlich)– j-n vor Liebe fressen können (umgangssprachlich) – j-n zu Füßen liegen (umgangssprachlich)– j-n vor Liebe auffressen wollen (umgangssprachlich) - vernarrt sein in j-n (salopp) – verknallt sein in j-n (salopp) – an j-m einen Narren gefressen haben (salopp) – schmachten nach j-m (salopp) – vor Liebe zu j-m schmachten (salopp) – umschwärmen (salopp)*.

Аналізуючи подані стилістичні синоніми можна зробити висновок, що використання розмовної та стилістично зниженої лексики в художніх текстах є одним із важливих і невід’ємних компонентів стилю Г.І. Конзаліка. Синоніми такого типу виконують у його творах, по-перше, оцінну та експресивну функції. По-друге, стилістичні синоніми, функціонуючи в тексті роману, сприяють реалізації принципу діалогічності, тобто контактов-

становлення з читачем, тому що вживання стилістично знижених синонімів є засобом стилізації неофіційного, невимушеного, фамільярного спілкування. По-третє, використання стилістичних синонімів знижено-розмовного прошарку є засобом привернення уваги читача (до характеристики образу героя, обставин або ситуації акту комунікації тощо). Вживаючи нестандартну лексику, автор розраховує на те, що таким чином він приверне увагу читача до образу його героя, вирізняє його на фоні інших літературних героїв.

Встановлення приналежності лексичних одиниць тексту до певного мовного стилю є однією з передумов визначення загальної стилістичної характеристики твору/творів автора, що, у свою чергу, дає змогу говорити про ідіостиль письменника. Разом з тим, варто відмітити наступне: наявність у тексті різноманітних за стилістичним забарвленням елементів (зокрема знижено-розмовних) жодним чином не применшує художньої цінності твору, не порушує його композицію, навпаки, це дає змогу читачу отримати більш детальні характеристики персонажів (в т.ч. соціальні), глибше зануритися в текст, а також, з одного боку, позбавляє стиль викладу монотонності та одноманітності завдяки варіативності, а з іншого, сприяє загальній стилістичній єдності твору.

Перспективним можна вважати подальше вивчення авторської стилістики Г.Г. Конзалика відповідно до розробленої Г. Міхелем та ін. методики дослідження стилю, а також лінгвостилістичний та функціональний аналіз стилістичної синонімії на матеріалі різножанрових текстів як художньої літератури, так і публіцистики та розмовного мовлення. Особливу увагу в контексті такого роду досліджень варто приділити стилістичній диференціації одиниць синонімічного ряду у поєднанні з подальшим ґрунтовним аналізом визначеної диференціації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Олексенко В.П.* Функційно-стилістичні особливості фразеологічних синонімів у романі Ліни Костенко «Маруся Чурай» [Електронний ресурс] / В.П. Олексенко // «Европейская наука XXI века – 2012». – 2012. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2012/Philologia/8_110481.doc.htm
2. *Индивидуально-художественный стиль и его исследование* / Под общ. ред. В.А. Кухаренко. – Киев-Одесса: «Вища школа», 1980. – 168 с.
3. *Ruge E.* In Zeiten des abnehmenden Lichts. Roman / Eugen Ruge. – Hamburg: Rowohlt Verlag GmbH, 2011. – S. 432.
4. *Селіванова О.О.* Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844 с.
5. *Прибыток И.И.* Некоторые особенности индивидуально-художественных стилей английских писателей / И.И. Прибыток, А.Г. Иткина // Специфика и эволюция функциональных стилей. – Пермь, 1979. – С. 144-160.
6. *Sanders Willy.* Das neue Stilwörterbuch. Stilistische Grundbegriffe für die Praxis. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2007. – S. 265.
7. *Duden online* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.duden.de/suchen/dudenonline>
8. *Konsalik H.G.* Ein Mann wie ein Erdbeben / Roman / - Wilhelm Heyne Verlag – München, 1985. – 445 S.

Стаття надійшла до редакції 22.07.13

Турьшєва О., канд. філол. наук, доцент,
НТУУ «КПІ», Київ

**ЛИНГВОСТИЛИСТИЧЕСКАЯ И ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА
РЯДА СТИЛИСТИЧЕСКИХ СИНОНИМОВ
С ДОМИНАНТОЙ "LIEBEN"
(на матеріалє романа Х.Г. Конзалика «Человек-землетрясение»)**

В статье представлена лингвостилистическая и функциональная характеристика ряда стилистических синонимов с доминантой «lieben» в романе Х.Г. Конзалика «Человек-землетрясение». Качественный анализ упомянутых выше лексических единиц является неотъемлемой частью исследования идиостиля писателя.

Ключевые слова: идиостиль, стилистические синонимы, языковой стиль.

Turyshcheva O., PhD, Assistant Professor,
NTUU “KPI”, Kyiv

**LINGUOSTYLISTIC AND FUNCTIONAL PECULIARITIES OF THE ROW OF
STYLISTIC SYNONYMS WITH THE DOMINANT “LIEBEN”
(based on the novel by H.G. Kosalik “Ein Mann wie ein Erdbeben”)**

The article deals with the linguostylistic and functional analysis of the row of stylistic synonyms with the dominant “lieben” in the novel by H.G. Kosalik “An earthquake man”. Qualitative analysis of the above-mentioned lexical items is an integral part of the research of the author’s idiostyle.

Key words: idiostyle, stylistic synonyms, language register.